

Jānis Taukačs: Sēdināt vai iekasēt nodokļus? Varbūt abus?

Jānis Taukačs, "Sorainen", zvērināts advokāts

Foto: Publicitātes attēli

<https://www.delfi.lv/news/versijas/janis-taukacs-sedinat-vai-iekaset-nodoklus-varbut-abus.d?id=52609529>

Nesen "Twitter" redzēju kādu diskusiju, ka Latvijā 21 500 eiro nesamaksāto nodokļu sliekšnis ir pārāk zems, lai par to vien būtu kriminālprocesa draudi. Vai tā ir, spriediet paši, tik piemetīšu šai diskusijai dažus faktus.

Fransona zivis

Nu jau pirms gadiem 15 kāds pašnodarbinātais vārdā Fransons Zviedrijas pašos ziemeļos, pavisam netālu no Somijas robežas, nozvejotās zivis tirgoja gan Somijas, gan Zviedrijas pusē. Zviedrijas pusē notirgoto lomu Fransons nedeklarēja nodokļu administrācijai, kas nesamaksātos nodokļos pa 2 gadiem aprēķināja ap 15 tūkstošiem eiro. Administrācija Fransonam piemēroja arī ap 800 eiro soda naudu. Salīdzinoši zemais kriminālatbildības sliekšnis izskaidro, kādēļ ārzemnieki pie mums bieži vien

daudz rūpīgāk un atbildīgāk attiecas pret saviem korektas nodokļu samaksas pienākumiem.

Varētu arī sēdināt, bet...

Divus gadus pēc šī notikuma pret Fransonu ierosināja kriminālprocesu par to pašu atgadījumu – par izvairīšanos no nodokļiem, par ko iespējams sodīt ar brīvības atņemšanu līdz pat 6 gadiem. Ķibeles tikai tāda, ka Eiropas Cilvēktiesību konvencija (arī ES Cilvēktiesību harta un Līgums par politiskajām un civilajām tiesībām) aizliedz piemērot gan administratīvo, gan krimināltiesisko sodu par to pašu pārkāpumu – to paredz t.s. dubultās sodīšanas aizlieguma princips (meklētājos par to visvieglāk atrast materiālus pēc šī principa latīniskā nosaukuma – *ne bis in idem*). Tādējādi arī nav pamatota jauna (krimināl)procesa uzsākšana, ja ir stājies spēkā lēmums par administratīvo sodu (t.i., soda naudu). Ne visas ES dalībvalstis ir akceptējušas šo principu, parakstot šo konvenciju, taču Latvija ir.

Kur meklēt taisnību?

Zināms, ka Latvijas praksē tomēr šādi kriminālprocesi notiek pat pēc spēkā esoša Valsts ieņēmumu dienesta ([VID](#)) lēmuma par nodokļu un sankciju piemērošanu. Tad ieteicams vērsties ne vien pie tiesībsarga, bet arī apsvērt iespējas vērsties Satversmes tiesā, ka būtu precizējama attiecīgā Krimināllikuma norma, lai tiktu ņemta vērā dubultās sodīšanas nepieļaušana, kā tas paredzēts minētajā konvencijā. Ja tas nepalīdz, iespējams vērsties arī Eiropas Cilvēktiesību tiesā. Tur par šo jautājumu ir jau izveidojusies tiesu prakse, kas ļaus nojaust izredzes konkrētajā situācijā.

Nodoms kā kritērijs?

Šobrīd ir sajūta, ka praksē VID cenšas tomēr iekasēt naudu vairāk, nekā kādu ielikt aiz restēm. Tādēļ kriminālprocesi parasti redzēti lietās, kur ir samērā nešaubīgi redzams nodoms – darīt nodokļu jomā ko melnu, pat ne pelēku. Tomēr ir ES valstis (Spānija, Slovēnija, Portugāle), kur kriminālatbildībai var "pietikt" pat ar neuzmanību.

EP pētījumā atrasti arī citi kritēriji

Izrādās, pat visas ES mērogā ir problēma nodokļu lietās nošķirt izplūdušos kritērijus, kur beidzas administratīvais process un sākas kriminālprocess, – tas pat atzīts Eiropas Parlamenta 2017. gadā organizētajā pētījumā par ES dalībvalstu spējām cīnīties ar

noziegumiem nodokļu jomā. Kā svarīgu atšķirību pētījuma autori min, ka administratīvajam sodam ir kompensējošs raksturs, savukārt krimināltiesiskajam – sodošs un pāraudzinošs.

Latvijas soda naudai ir kriminālsoda raksturs

Fransona lietā ES Tiesa atzina, ka ES valstis nepārkāpj ES Cilvēktiesību hartu, ja piemēro abus sodus, bet administratīvajam nav kriminālsoda rakstura. Tātad – kompensējošs, ne sodošs raksturs. Latvijas administratīvajā procesā piemērotā soda nauda neko nekompensē, tā soda. Turklāt arī jāatceras, ka ES Tiesai nav kompetences vērtēt Eiropas Cilvēktiesību konvencijas pārkāpumus – to var darīt vien [Eiropas Cilvēktiesību tiesa](#).

Un kā citur ES?

Piemēram, Bulgārija noteikusi samērā zemu sliekšni – 1500 eiro nesamaksātu nodokļu. Virknē ES valstu ir jau tieši noteikts nacionālajā likumā, ka administrācijai jau laikus jāizvēlas tikai viens no procesiem. Savukārt Francijā konstitucionālā tiesa pāris lietās noteikusi, ka tā nesaskata problēmas piemērot abus procesus, ja abu sankciju summa nepārsniedz bargāko viena procesa sankciju. Tomēr pilnai bildei tad būtu jāvērtē, ka Francija, visticamāk, akceptējusi Eiropas Cilvēktiesību konvenciju ar atrunu par dubultās sodīšanas aizlieguma principu.

Varbūt VID NMP nav vieniem pašiem jācīnās?

Šajā EP pētījumā parādās vēl kāda interesanta nianse – nemaz nav tik daudz ES valstu, kurās nodokļu administrācija vien nodarbojas ar nodokļu lietu izmeklēšanu. Vairumā valstu tas notiek ciešā sadarbībā ar prokuroriem. Piemēram, Nīderlandē pat kopā ar prokuroriem un īpašu Fiskālās informācijas un izmeklēšanas dienestu kopīgi tiek izvēlētas izmeklējamās lietas, kurām būtu prioritāte. Tāda pat prioritāšu koordinēšana starp šīm iestādēm var arī notikt administratīvo lietu līmenī, lai izlemtu, vai lieta virzāma administratīvā vai krimināltiesiskā kārtībā. Šai sadarbībai un cīņai ar finanšu noziegumiem izdalīts atsevišķs fonds 20 miljonu eiro apmērā.

"Sausais atlikums"

Tēma, protams, ir daudz dziļāka, nekā to ļauj tvīta vai pat bloga formāts. Nākamais šīs tēmas sakarā ķidāšanai rindā jau nepacietīgi mīņājas arī [OECD](#) 2017. gada pētījums

par 10 principiem efektīvai cīņai ar nodokļu noziegumiem. Taču ar kaut ko bija jāsāk, lai raisītu diskusiju vismaz par to, ka:

- Latvijas kriminālatbildības sliekšnis varbūt ir OK (jo Eiropā tā ir pieņemts, ka rūpīgi jāattiecas pret saviem nodokļu pienākumiem);
- bet kriminālatbildībai klāt jābūt ļaunprātīgam nodomam kā pazīmei;
- savukārt kriminālprocess pēc administratīvā procesa par to pašu pārkāpumu nav OK;
- VID (arī citu valstu administrācijām) diez vai ir stimuls ķert blēžus, ja par to pašu pārkāpumu var iekasēt nodokļus kopā ar sankcijām;
- bet VID ir vismaz jāizvēlas;
- un valstī jābūt tiesiskai noteiktībai par šādām izvēlēm;
- visbeidzot, varbūt kādu politiķi vai ierēdņi iedvesmos Nīderlandes piemērs ar plašo iesaistīto institūciju sadarbības modeli un dāsno budžetu visiem vajadzīgam mērķim, kas pret Latvijas ik gadu neiekasētā [PVN](#) summu tāds neliels procentiņš vien būtu.